

## SÖYLEŞİ-‘Özgürlükçü Laiklik’ Otoriterizmin Aracı

**Fransız laikliği konusundaki sorularımızı yanıtlayan Füsun Üstel, Türkiye’deki ‘özgürlükçü laiklik’ tartışması için; “AKP’nin tabanını genişletme stratejisinin parçası” dedi**

10 Mayıs 2016

### Feray Yalçuk

Meclis Başkanı İsmail Kahraman’ın “Yeni Anayasa’da laiklik olmamalı” sözleri, Türkiye’de yeniden bir laiklik tartışmasını alevlendirdi. Konuyu Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Füsun Üstel ile konuştuk. Fransız laikliği konusunda değerlendirmelerde bulunan Üstel, Türkiye’de ise AKP’nin “özgürlükçü laiklik” kavramını kullanarak “yeniden markalandırma” yaptığını belirtti.

**»İsmail Kahraman’ın sözleri Türkiye gündeminde yeni tartışmalar başlamıştı. Fransız laikliğinin iş bölümü ve çalışma ilkesi üzerinde var olduğunu, objesinde din ve devletin değil kilise ve devletin bulunduğunu söyledi. Fransız laikliğini biraz açarak bu konuyu değerlendirebilir misiniz?**

Fransa’da laikleşme süreci, 1792’de medeni halin sivilleşmesiyle başlıyor ve 19. Yüzyıl boyunca yapılan çeşitli hukuki düzenlemelerle tahkim ediliyor. Fransız laikliğinin dönüm noktalarından biri, 3. Cumhuriyet döneminde Jules Ferry’nin adıyla anılan “Okul Yasaları”yla, 1882’de “parasız, laik, zorunlu” ilköğretimin kabul edilmesidir. Eğitim alanında devletin din karşısındaki yansızlığının kurucu anı olarak bilinen bu ilke, aynı zamanda Cumhuriyetçilerin bir ulus ve “yurttaşlar topluluğu” oluşturma konusunda “okul”a yükledikleri anlamla da ilgilidir. 1905 tarihli Kiliseler-Devlet Ayrımı Yasası ise, 2. Maddesiyle Cumhuriyet’in hiçbir inancı tanımadığını ve parasal destekte bulunmayacağını belirtir. Bunun anlamı, devletin bir dinsel aidiyetinin bulunmadığı, kiliselerin kendilerini özgürce yönettikleri, ruhbanın maaşının devlet tarafından karşılanmayacağı ve son olarak dinlerin çeşitli masraflarının devlet ya da il bütçelerinden karşılanmayacağıdır. Bununla birlikte Yasa’nın 1. Maddesinde vicdan özgürlüğünü ve kamu düzeninin gereklilikleriyle çelişmediği sürece ibadet özgürlüğü güvence altına alınmıştır.

1946 tarihli 4. Cumhuriyet’in Anayasası ile laiklik bir anayasal ilke haline gelmiştir. Ancak Fransız laikliğinin “istisnaları”nı dikkatten kaçırmamak gerekir. Nitekim 1905 tarihli Yasa’nın tanımladığı laiklik, Fransa topraklarının bütününde uygulanmamaktadır. Eski kolonilerinde ya da bugünkü tanımlarıyla denizaşırı illerinde, yani Mayotte, Martinique, Réunion ve Gouadeloupe’te devlet-din ilişkileri, hem bölgelerin özgül nitelikleri hem de sömürge geçmişleri nedeniyle farklı biçimlerde düzenlenebilmektedir. Daha da önemlisi, Fransız laikliği Alsace-Moselle’de de geçerli değildir. Zira bu bölge, 1871-1918 döneminde Alman İmparatorluğu’na bağlanmıştır. Dolayısıyla 1905’teki Kiliseler-Devlet Ayrımı Yasası’nın yürürlüğe girdiği dönemde Fransa toprakları dışında bulunmaktadır. Buna bağlı olarak Alsace-Moselle’de hâlâ 1801’de 1. Napoléon ile Papa VII. Pius arasında kabul edilen Konkordato geçerlidir. Bunun sonucu olarak, söz konusu ilde 1801’de tanınmış dört inancın papazlarının maaşı devlet tarafından ödenmektedir. Ayrıca Fransa’nın diğer illerinin aksine kamu okullarında tanınmış inançlara uygun din dersleri verilmektedir.

### ‘Laikliği benimsiyorlar’

## »Fransız laikliğinin dinlere yaklaşımı nasıl?

Fransız militan laiklik anlayışı, yüzyıllar boyunca muhafazakâr ve cumhuriyetçi kesimleri keskin bir biçimde bölen “İki Fransa” gerçekliğine yol açmış olsa da son yıllarda esnekliğini de dikkate almak gerekiyor. Nitekim Fransa’nın cumhuriyetçi ethos’unun vatandaşların etnik ve dinsel kimliğini özel alanla sınırlı görmesine rağmen devlet, Yahudi topluluğunu temsil eden “Fransa Yahudi Kurumları Temsili Konseyi”ni çeşitli konularda muhatap almaktadır. Aynı şekilde 2003’ten bu yana İçişleri Bakanlığı’nın himayesi altında faaliyet gösteren “Müslüman İnanıcı Fransa Konseyi” de, İslamiyet’in varlığının devlet tarafından resmen tanındığının ifadesidir. Söz konusu siyasal tanımanın diğer boyutu ise Fransa Müslümanlarının Cumhuriyet’in temel ilkelerini, özellikle de laiklik ilkesini benimsediklerini varsaymasıdır.

## »Erdoğan’ın müdahalesiyle görevini bırakan Başbakan Davutoğlu, yeni anayasada “otoriter değil özgürlükçü” bir laikliğin yer alacağını belirtti. “Özgürlükçü laiklik” denilerek laiklik kavramı aşındırılmak mı isteniyor?

Laiklik ve sekülerlik son yıllarda, özellikle de artan Müslüman varlığı, entegrasyon sorunları ve devletlerin güvenlikleştirme politikaları bağlamında Batı ülkelerinde de tartışılan bir konu haline geldi. Laiklik olgusunu statik ve homojen bir bütün olarak değil, ama siyasal tercihler ve uygulamalar içinden yeni biçimler kazanan dinamik bir olgu olarak ele almak gerekir. Nitekim literatürde “militan laiklik”, “çoğul laiklik”, “pasif laiklik”, “dışlayıcı laiklik” gibi farklı tanımlar ülke modelleri incelenirken kullanılmaktadır. Bununla birlikte laiklik, olmazsa olmaz üç temel ilkeye dayanır. İlki; din, vicdan ve düşünce özgürlüğüdür. İkincisi, vatandaşların yalnızca dini inançları temelinde değil, aynı zamanda ateizm ve agnostisizm başta olmak üzere düşünce ya da felsefi tercihleri doğrultusunda da eşit haklara sahip olması ve bu bağlamda devletten ya da kamu otoritelerinden kaynaklı ayrımcılığa maruz kalmamasıdır. Üçüncüsü ise devlet ile inançların, düşüncelerin ve felsefi tercihlerin karşılıklı özerkliğinin güvence altına alınmasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde “özgürlükçü laiklik”in en azından belirttiğim üç ilkeyi temel alması gerekir.

## AKP’nin amacı...

### »Peki AKP iktidarının bakış açısı buna uygun mu?

AKP hükümetlerinin, iktidarları süresince sistemli bir biçimde, tüm kamu kurumlarını ve kaynaklarını seferber ederek Sünni-Hanefi-Maturidi yaklaşımı devletin resmi ideolojisi olarak tahkim ettiği; Diyanet İşleri Başkanlığı’nın bütçesini sürekli bir biçimde artırdığı; başta Alevilik olmak üzere çeşitli din ve inançlara karşı ayrımcı uygulamaları sürdürdüğü; din dersleri ve değerler eğitimi aracılığıyla çocuk ve gençlerin sosyalizasyonunu “Sünni nesiller” yetiştirmeye yönelttiği; vatandaşlarını kimlikleri, dünya görüşleri ve hayat tarzları temelinde kutuplaştırdığı ve düşmanlaştırdığı düşünüldüğünde “özgürlük”ün hangi kesimler lehine kullanılacağı ve genişletileceği açıktır. Kısacası “özgürlükçü laiklik” söylemi, AKP otoriterizminin tabanını ve desteğini genişletmek üzere piyasaya sürdüğü, hem iç hem de uluslararası kamuoyuna dönük bir “yeniden markalandırma” stratejisinin parçasıdır.

<https://www.birgun.net/haber/ozgurlukcu-laiklik-otoriterizmin-araci-111784>